

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

MI ./.. riksåklagaren ang. anstiftan av grov narkotikasmuggling m.m.

(Svea hovrätts dom den 8 december 2025 i mål B 14545-25)

Riksåklagaren har förelagts att skyndsamt svara skriftligen på överklagandet.

Jag vill anföra följande.

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom. Jag avstyrker prövningstillstånd.

Bakgrund

MI, som var arton år vid tiden för gärningen, har dömts för anstiftan av grov narkotikasmuggling till fängelse i tre år.

Hovrätten har funnit att den omständigheten att MI enligt vittnesmål av rektor och lärare i den gymnasieskola han var inskriven vid bland annat har vissa neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och av dem bedömts vara omogen för sin ålder inte påverkar straffvärdet av gärningen i sänkande riktning (29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken).

Överklagandet till Högsta domstolen

MI yrkar att påföljden ska sättas ner.

Han gör gällande att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen klargör vilket genomslag 29 kap. 3 § brottsbalken ska ha vid straffmätningen när det gäller unga vuxna efter den lagändring som innebär att 29 kap. 7 § brottsbalken inte längre är tillämplig.

Grunderna för min inställning

Enligt 29 kap. 7 § första stycket brottsbalken ska i de fall då någon begått brott innan han eller hon fyllt tjugoett år hans eller hennes ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

Enligt ett tillägg i paragrafens tredje stycke, som infördes den 2 januari 2022, gäller ungdomsreduktionen dock inte för brott som någon har begått efter det att han eller hon fyllt arton år, bl.a. i den situation då det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år.

Att ungdomsreduktionen för unga myndiga slopades för brott med ett minimistraff på fängelse i ett år eller mer motiverades med att utgångspunkten för påföljdsbestämningen är hur allvarlig eller klandervärd den begångna brottsligheten är och att det fanns ett behov av förändringar av regleringen i syfte att säkerställa att brottets svårhet i högre grad än tidigare blir styrande för påföljdsbestämningen vid brottslighet som begås av någon i åldern 18–20 år (se prop. 2021/22:17 s. 29).

Bedömningen var även att det inte borde finnas några särskilda bestämmelser om svåraste straff för brott som någon har begått efter det att han eller hon fyllt 18 år. De formella begränsningarna i detta avseende togs därför bort ur 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken. Ändringarna innebar att bestämmelserna om svåraste straff numera endast gäller för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år, i stället för som tidigare 21 år. Om det är föreskrivet för brottet är det möjligt att döma lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år till fängelse i högst arton år eller på livstid. (Se a. prop. s. 38 f.)

Även efter reformen som innebar att ungdomsreduktionen slopades för den aktuella åldersgruppen vid allvarliga brott finns det möjligheter att beakta den tilltalades ålder vid straffmätningen för allvarlig brottslighet. I de fall den tilltalades handlande har stått i samband med hans eller hennes bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga finns det en skyldighet att, i enlighet med 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken, beakta den omständigheten i mildrande riktning vid bedömningen av brottslighetens straffvärde (se a. prop. s. 36).

Enligt 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken ska som förmildrande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet, vid sidan av vad som är föreskrivet för vissa fall, särskilt beaktas om den tilltalades handlande stått i samband med hans eller hennes bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga. Om det är påkallat med hänsyn till brottets straffvärde får, enligt andra stycket, dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

En förutsättning för att tredje punkten ska vara tillämplig är att det finns ett orsakssamband mellan det brottsliga handlandet och bristen. Handlandet ska ha stått i samband med och påverkats av bristen. Med bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga avses en avvikelse från vad som får anses vara normalt för med den tilltalade jämförbara personer. Sådan omdömeslöshet som i allmänhet kan sägas ligga i att någon begått ett brott är inte tillräcklig. Punkten har inte heller ansetts generell tillämplig så snart yngre personer har begått brott. (Se prop. 2009/10:147 s. 45.)

Högsta domstolen beaktade i *NJA 1995 s. 106*, med tillämpning av 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken, som förmildrande omständighet vid straffvärdebedömningen att den tilltalades handlande stått i samband med en uppenbart bristande omdömesförmåga. Av en rättspsykiatrisk undersökning hade framgått att den tilltalade kliniskt och testmässigt företedde symtom talande för viss grad av frontalhjärnskada, där typiska symtom var omdömesbrist samt svårighet att förutse och planera. Vidare framgick av undersökningen att hans nedsatta omdöme och svaga motståndskraft mot trycket från missbrukare åtminstone till en del kunde bero på sviktande hjärnfunktioner efter hjärnblödningar. Den rättspsykiatriska bedömningen var att den tilltalade begått den åtalade gärningen under påverkan av psykisk störning som trots att den inte var allvarlig i lagens mening kunde beaktas vid straffmätningen.

I *NJA 2000 s. 314* hänvisade Högsta domstolen till att det i det rättspsykiatriska utlåtande som hämtats in i målet uttalades att den brottslighet som den tilltalade gjort sig skyldig till var av det ovanligare slaget och hade samband med hans personlighetsmässiga omognad. Att de begångna brotten stod i samband med brister i den tilltalades mognad vid tidpunkten för brotten vann enligt Högsta domstolen också stöd av utredningen i övrigt. Även om den tilltalade, som var 20 år när brotten begicks, inte föreföll avvika från jämnåriga på ett sätt som mer generellt skulle kräva beaktande vid straffvärdebedömningar ansågs sambandet i det aktuella fallet vara av den arten att det måste tillmätas en inte oväsentlig betydelse vid bedömningen av straffvärdet.

Före reformen år 2022, då ungdomsreduktionen slopades vid vissa allvarliga brott för åldersgruppen 18–20 år, fanns det normalt inte anledning att tillämpa strafflindringsgrunden i 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken eftersom den till viss del tar sikte på samma omständigheter som den generella ungdomsreduktionen enligt 29 kap. 7 § brottsbalken (jfr *NJA 2000 s. 314*). I samband med reformen förutspåddes strafflindringsgrunden kunna komma att tillämpas oftare, under förutsättning att den unge lagöverträdarens utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga varit bristande jämfört med andra i samma ålder och det funnits ett samband mellan denna brist och brottet (se prop. 2021/22:17 s. 36 med hänvisning till prop. 2009/10:147 s. 45).

Min bedömning

De ovan redovisade lagändringar som innebär att ungdomsreduktionen för åldersgruppen 18–20 år tagits bort för allvarliga brott kan i och för sig få till följd att tillämpningen av 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken ökar i förhållande till den åldersgruppen. Det måste dock framhållas att denna ökning i sig beror på att överlappningen mellan bestämmelserna om ungdomsreduktion i 29 kap. 7 § brottsbalken och den aktuella strafflindringsgrunden försvann i och med lagändringarna. Någon förändring i förutsättningarna för att beakta strafflindringsgrunden har inte skett och

avsikten var heller inte att strafflindringsgrunden skulle ersätta den tidigare ungdomsreduktionen.

Som redogjorts för ovan förutsätter således en tillämpning av 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken att det finns ett orsakssamband mellan det brottsliga handlandet och bristen. Handlandet ska alltså ha stått i samband med och påverkats av bristen.

Hovrätten har vid sin prövning av den bevisning som lagts fram funnit att MIs diagnoser, eller det som skolpersonal har uppfattat om hans mognadsnivå, inte innebär att hans handlande har stått i sådant samband med hans bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga att det ska beaktas som förmildrande vid bedömningen av straffvärdet. När det särskilt gäller det som omvittnats angående MIs kognitiva nivå anser hovrätten att chattarnas innehåll visar att den inte kan ha varit nedsatt i någon relevant bemärkelse.

Efter genomgång av den av åklagaren åberopade muntliga och skriftliga bevisningen instämmer jag i hovrättens bedömning att relevant orsakssamband saknas. Jag vill därvid särskilt framhålla att den brottslighet MI dömts för krävt såväl planering som självständigt handlande, vilket i sig talar emot att relevant samband föreligger.

Hovrättens domslut bör således stå fast.

Prövningstillstånd m.m.

Av 54 kap. 10 § rättegångsbalken följer att prövningstillstånd får meddelas endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens) eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

För prejudikatdispens krävs att ett avgörande av Högsta domstolen får generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan alltså inte föranleda prövningstillstånd på denna grund (Fitger, Rättegångsbalken, s. 54:26).

Jag har i en helt nyligen ingiven svarsskrivelse rörande samma fråga som aktualiseras här anfört följande ifråga om prövningstillstånd (se Högsta domstolens mål B 9304-25 där Högsta domstolen den 16 december 2025 beslutade att inte bevilja prövningstillstånd).

Enligt min bedömning finns det inte några oklarheter om vad som gäller i fråga om förutsättningarna för tillämpning av bestämmelserna i 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken. Förarbetsuttalanden och praxis är tillräckligt tydliga för att anse att rättsläget är klart. Inga oenhetligheter har kunnat

konstateras i praxis. Eftersom förutsättningarna för strafflindring med hänvisning till bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga är oförändrade även efter de lagändringar om ett slopande av ungdomsreduktionen för ålderskategorin 18–20 år som genomfördes år 2022 finns det inte heller med hänvisning till den reformen något behov av vägledning. Hur bedömningarna av brister i utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga ska ske i förhållande till med den tilltalade jämförbara personer är beroende av hur omständigheterna i varje enskilt fall värderas och det innebär att utrymmet för ytterligare vägledning av generell betydelse enligt min uppfattning är mer begränsat. Det finns sammanfattningsvis inte skäl för prövningstillstånd i frågan om påföljd.

Jag har inte idag någon annan uppfattning i fråga om behovet av vägledning och avstyrker därför prövningstillstånd.

Bevisning m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och med mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall prövningstillstånd meddelas.

Eva Thunegard

My Hedström

Kopia till
Utvecklingscentrum
City åklagarkammare i Stockholm (AM-82668-25)
Kammaråklagaren Marina Chirakova